

САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ПРОГРАМІСТА

Панасенко Н. М., Гомонюк В. О. Самоактуалізація як чинник професійного самоздійснення програміста. У статті викладено результати досліджень, спрямованих на визначення особливостей самоактуалізації особистості програміста як чинника його професійного самоздійснення. Визначено, що програмісти мають суттєво високі показники базових шкал Самоактуалізаційного тесту, при чому їх «надмірна життєва самоактуалізованість» негативно впливає на окремі складові їх професійного самоздійснення, як на внутрішньо-професійне, так і на зовнішньо-професійне, що потребує додаткового дослідження. Також було встановлено, що для програмістів властивий, як правило, високий рівень професійного самоздійснення.

Ключові слова: самоактуалізація, програміст, професійний розвиток, самоздійснення, професійне самоздійснення.

Панасенко Н. Н., Гомонюк В. А. Самоактуализация как фактор профессионального самоосуществления программиста. В статье изложены результаты исследований, направленных на определение особенностей самоактуализации личности программиста как фактора его профессионального самоосуществления. Определено, что программисты имеют существенно высокие показатели базовых шкал Самоактуализационного теста, причем их «чрезмерная жизненная самоактуализованность» негативно влияет на отдельные составляющие их профессионального самоосуществления, как на внутривнутрипрофессиональное, так и на внешнепрофессиональное, что требует дополнительного исследования. Также было установлено, что для программистов присущ, как правило, высокий уровень профессионального самоосуществления.

Ключевые слова: самоактуализация, программист, профессиональное развитие, самоосуществление, профессиональное самоосуществление.

Постановка проблеми. Проблема самоактуалізації особистості вважається однією з фундаментальних проблем сучасної психологічної науки. Самоактуалізація сприяє професійній успішності, що неодноразово підтверджувалося експериментальними даними [7, с. 295]. Прискорення науково-технічного прогресу, суспільних економічних, соціальних та духовних перетворень вимагає від сучасного фахівця активності і відповідальності за власні дії, оригінальності й ефективності у нестандартних життєвих і професійних ситуаціях. Вирішення цих питань безпосередньо пов'язане з самою особистістю, з її можливістю реалізації потенційних можливостей, з визначенням своїх бажань, з ресурсним потенціалом, що забезпечує процес самоздійснення.

На думку С. Д. Максименка, хоча поняття самоздійснення близьке за змістом до понять самореалізації або самоактуалізації, самореалізація є лише моментом самоздійснення [9].

Особистісне самоздійснення розуміється як свідомий саморозвиток людини, в процесі якого розкриваються її потенційні можливості у різних життє-

вих сферах, результатом чого є постійне досягнення особистісно та соціально значущих ефектів, формування власного «простору життя». Професійне самоздійснення – це одна із найважливіших форм життєвого самоздійснення, що характеризується високим рівнем розкриття особистісного потенціалу фахівця у обраній професії, розвитком його здібностей, взаємопоєднанням із професією, повсякчасною затребуваністю його професійної кваліфікації, широким використанням його професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями [5].

Вихідні передумови. Професія програміста (фахівця в галузі інформаційних технологій) сформувалася порівняно недавно і по праву вважається однією з ключових в ході інформаційно-комп'ютерної революції. Інформація в сучасному світі стає головним ресурсом. І цю інформацію потрібно організовувати, охороняти, керувати її кругообігом. Поняття «програміст» або «фахівець в галузі інформаційних технологій» – неймовірно широке [12, 13].

Проблема психологічного дослідження в системі «людина-комп'ютер» носить не тільки міждисциплінарний, але і міжгалузевий характер [2]. Це вивчення розвивалося по різних напрямках. Зокрема, вивчалася взаємодія людини і комп'ютера як «людина-знакова система» і створюваний при цьому образ світу [1, 6]. В цих дослідженнях підкреслювалося сприйняття комп'ютера як живої істоти, наділеної антропоморфними рисами, розглядалися основні аспекти взаємодії людини і комп'ютера, виділялися різні типи персоніфікації комп'ютера, пов'язані з глибинними людськими комплексами. З появою і розвитком мережі Інтернет багато досліджень присвячено феномену інтернет-залежності, взаємодії людей в мережі Інтернет. Розроблення психологічної тактики і стратегії створення програмних продуктів спиралися на дослідження, що розкривають здебільшого структуру мислення людини при рішенні творчих задач. А от особистості самого фахівця, який працює в галузі інформаційних технологій, дослідженню його самоактуалізації і професійного самоздійснення увага не приділялась.

Саме тому, дослідження самоактуалізації особистості програміста як чинника його професійного самоздійснення є безперечно актуальним.

Мета статті – у статті викладені результати дослідження самоактуалізації як чинника професійного самоздійснення програміста.

Виклад методики і результатів досліджень. Дослідженню проблем самоактуалізації, саморозвитку і самореалізації особистості присвячено роботи представників гуманістичної психології – А. Маслоу, Р. Мея, Г. Олпорта, К. Роджерса, В. Франкла та ін. У центрі наукової уваги гуманістичних психологів знаходиться здорова творча особистість, метою якої є самоактуалізація (самореалізація).

За виразом К. Роджерса, «важливий мотив життя людини – це актуалізація, тобто збереження і розвиток себе, максимальне виявлення кращих якостей власної особистості, закладених у неї від природи». Потреба у самоактуалізації є природною потребою, що надає індивідуальному життю людини яскравої спрямованості та глибокого сенсу, зміцнює віру в себе та допомагає встояти серед життєвих негараздів [15].

У вітчизняній психології самоактуалізація розглядається здебільшого як проблема становлення особистості. Основними у вивченні процесу розвитку та формування особистості є принципи єдності свідомості і діяльності, розвитку свідомості й особистості у діяльності, детермінізму, розкриті у працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, Г. Костюка, О. Леонтьєва, В. Мясіщева, С. Рубінштейна. Розвиток детермінується не тільки власне особистісними якостями і станами, сформованими соціумом, а й природними, індивідуальними характеристиками, потенційними можливостями людини загалом. Сучасні науковці (Г. Балл, І. Бех, О. Бондаренко, М. Боришевський, Б. Братусь, І. Булах, Є. Головаха, Ю. Долінська, Л. Коган, О. Кронік, Д. Леонтьєв, П. Лушин, С. Максименко, О. Скрипченко, В. Татенко, Т. Титаренко та ін.) розглядають самоактуалізуючу особистість як індивіда із розвинутою суб'єктністю, здатністю до самовияву, активного суб'єкта власної життєдіяльності, життєтворчості, будівника свого неповторного життєвого світу.

Термін «самоактуалізація» (self-actualisation) походить від слова «актуалізація», що означає «перехід від стану можливостей до стану дійсності».

«Саме прагнення до самоактуалізації, – підкреслює Н. В. Чепелева, – мотивує особистість до розвитку і вияву своїх можливостей, робить її вільною у виборі власного життєвого шляху. Крім того, реалізація потенцій людини робить її психологічно зрілою, здатною до творчості» [17, с. 35].

Самоактуалізація особистості – це «складний саморух до повного розкриття власних можливостей та здібностей, який відбувається протягом всього життя та має свої особливості на різних етапах особистісного та професійного становлення» [4, с. 65-66].

С. Д. Максименко розглядає самореалізацію як природну й тотально-загальну властивість (якість) кожної особистості. Потреба в самореалізації визначається як джерело активності особистості, яка, зокрема, визначає ті види діяльності, в яких ця потреба буде задовольнятися в конкретних умовах життєвого шляху [9]. Розуміння самоактуалізації як здібності, що утворюється під час формування особистісних якостей на основі природних задатків людини, представлено у дослідженні Ю. Г. Долінської [4]. Основний зміст принципу саморозвитку особистості, на думку В. О. Татенка, полягає в тому, що внутрішнє (суб'єкт) діє через зовнішнє і, тим самим, змінює себе і зовнішнє [16].

Самоактуалізація особистості є важливим показником її життєдіяльності, а особливо у професійній сфері – одній із провідних сфер людської життєдіяльності. Необхідним атрибутом самоактуалізації є саморозвиток особистості як прояв суб'єктної активності у будь-якій діяльності. У зв'язку з цим важливо виокремити самоактуалізацію, її якісний рівень як показник продуктивності життєвого шляху, успішності у професійній діяльності.

Отже, самоактуалізація – це складна психічна діяльність, яка вимагає чіткого визначення мети, значних вольових зусиль, спрямованої самоактивності, великих психологічних й енергетичних витрат.

Передумовами самоактуалізації є: 1) вроджена тенденція особистості до зростання та розвитку; 2) протиріччя між наявними цілями й ступенем їх

реалізації; 3) внутрішньоособистісні суперечності та зовнішні впливи, які можуть породжувати особистісні кризи; 4) діалектичні суперечності між становленням та розкриттям внутрішньої сутності, між соціальним і біологічним, суспільним та індивідуальним [3].

У професійному самоздійсненні було виділено дві загальні форми:

– зовнішньопрофесійна (досягнення значущих здобутків у різних аспектах професійної діяльності);

– внутрішньопрофесійна (професійне самовдосконалення, спрямоване на підвищення професійної компетентності та розвиток професійно-важливих якостей) [5].

– Програміст у своєму професійному становленні проходить певні етапи професійного розвитку:

– вивчення computer science: усього, що стосується парадигм програмування (принаймні того, що стосується об'єктно-орієнтованого та функціонального програмування), алгоритмів, структури даних, що формує склад мислення. У ВНЗ чи самостійно – не має значення.

– закінчення курсів з програмування в навчальних центрах при ІТ-компаніях.

– інтернатура в ІТ-компанії та спеціалізація, за результатами навчання та стажування необхідно остаточно обрати напрям, ут якому далі майбутній програміст має розвиватися іт вдосконалюватися.

– отримання позиції Junior-розробника та робота над справжніми комерційними проектами, вміння працювати в команді, продовжувати вчитися новому [8].

Професія програміста має як свої плюси, так і свої мінуси. До плюсів відносять постійне професійне самовдосконалення, високий попит на ринку праці, високу заробітну плату, можливість працювати, не маючи диплома і творчий характер професії. До мінусів відносять те, що програмісту доводиться багато чого пояснювати користувачеві і те, що йому часто доводиться працювати в авральному режимі. Також важливим негативним чинником є те, що робота за комп'ютером погано позначається на здоров'ї й характері програміста [11]. Встановлено, що до числа особливо важливих професійних якостей програміста слід віднести здатність до навчання протягом усього періоду його професійної діяльності, швидко адаптацію та вміння об'єктивно оцінювати можливості технологій та їх використання в кожному конкретному випадку, інакше через кілька років його цінність як фахівця може помітно знизитися. Особливе значення мають такі якості, як терпіння і витримка, оскільки вони абсолютно незамінні в його роботі. [12, 13].

Вибірку нашого дослідження склали 19 фахівців в галузі інформаційних технологій (програмісти та системні адміністратори). Всі вони чоловічої статі. Середній вік – 26 років (від 24 до 30 років). Стаж роботи за професією у середньому 6 років (від 3 до 10 років).

У проведеному дослідженні було використано: Опитувальник професійного самоздійснення (О. М. Кокун) [5], Шкалу самоефективності Р. Шварцера

та М. Єрусалема, методика К. Замфір у модифікації А. Реана «Мотивація професійної діяльності», Самоактуалізаційний тест Е. Шострома (САТ).

В таблиці 1 наведено середні показники за шкалами Самоактуалізаційного тесту.

Таблиця 1

Середні показники за шкалами Самоактуалізаційного тесту

№ п/п	Назва шкал опитувальника САТ	Т-бали
1.	Компетентність у часі	75
2.	Підтримка	54
3.	Ціннісні орієнтації	62
4.	Гнучкість поведінки	57
5.	Сензитивність	54
6.	Спонтанність	56
7.	Самоповага	82
8.	Самоприйняття	69
9.	Погляд на природу людини	67
10.	Синергійність	68
11.	Прийняття агресії	50
12.	Контактність	59
13.	Пізнавальні потреби	64
14.	Креативність	64

Як видно з таблиці 1, у програмістів нашої вибірки ми бачимо високі бали не тільки за базовими шкалами компетентності у часі і підтримки, а і по додатковим шкалам.

В таблиці 2 наведено кореляційні зв'язки показників професійного самоздійснення програмістів із базовими шкалами Самоактуалізаційного тесту.

Як видно з таблиці 2, у програмістів зафіксовано достатньо виражені негативні кореляційні зв'язки між показниками шкали підтримки та потребою у професійному вдосконаленні ($r = -0,51$; $p \leq 0,05$) і постійною постановкою нових професійних цілей ($r = -0,55$; $p \leq 0,05$), а також між показниками шкали компетентності в часі та розкриттям особистісного потенціалу і здібностей у професії ($r = -0,54$; $p \leq 0,05$). Оскільки представники цієї професії мають суттєво високі показники базових шкал Самоактуалізаційного тесту, очевидно, що «надмірна життєва самоактуалізованість» вже починає заважати окремим складовим їх професійного самоздійснення.

В таблиці 3 наведено кореляційні зв'язки показників шкал Самоактуалізаційного тесту і показників шкали самоефективності і професійної мотивації.

Таблиця 2

Кореляційні зв'язки показників професійного самоздійснення програмістів із базовими шкалами Самоактуалізаційного тесту «Компетентність в часі» та «Підтримки»

	Показники	Шкала САТ	R
1.	Загальний рівень професійного самоздійснення	К	-0,09
		П	-0,27
2.	Рівень внутрішньо професійного самоздійснення	К	0,07
		П	-0,32
3.	Рівень зовнішньо професійного самоздійснення	К	-0,17
		П	-0,34
4.	Потреба у професійному вдосконаленні	К	-0,16
		П	-0,51*
5.	Наявність проекту власного професійного розвитку	К	-0,14
		П	-0,25
6.	Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	К	-0,03
		П	0,10
7.	Постійна постановка нових професійних цілей	К	-0,25
		П	-0,55*
8.	Формування власного «життєво-професійного простору»	К	0,10
		П	-0,27
9.	Досягнення поставлених професійних цілей	К	0,30
		П	-0,05
10.	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	К	-0,18
		П	-0,36
11.	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	К	0,17
		П	-0,27
12.	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	К	-0,54*
		П	-0,16
13.	Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	К	-0,25
		П	-0,24

Примітки: 1) шкали: К – «Компетентність в часі»; П – «Підтримки»; 2) * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$.

Таблиця 3

Кореляційні зв'язки показників шкала Самоактуалізаційного тесту і показників шкали самоефективності і професійної мотивації

№		Самоефективність	ВМ	ЗПМ	ЗНМ
1.	Компетентність у часі	-0,46*	-0,22	-0,53*	-0,17
2.	Підтримка	-0,24	0,22	-0,34	-0,25
3.	Ціннісні орієнтації	-0,19	0,18	-0,19	0,06
4.	Гнучкість поведінки	-0,24	0,01	-0,07	-0,24
5.	Сензитивність	-0,09	0,13	-0,44	-0,03
6.	Спонтанність	0,21	-0,13	-0,03	-0,01
7.	Самоповага	0,39	-0,17	-0,19	-0,42
8.	Самоприйняття	0,15	0,04	-0,16	-0,14
9.	Погляд на природу людини	0,18	0,27	0,27	-0,01
10.	Синергійність	0,28	-0,08	-0,06	0,04
11.	Прийняття агресії	0,10	-0,09	0,10	0,08
12.	Контактність	-0,09	0,28	0,30	0,08
13.	Пізнавальні потреби	0,27	-0,03	0,05	0,04
14.	Креативність	0,14	0,27	0,00	0,04

Примітки: 1) ВМ – внутрішня мотивація; ЗПМ – зовнішня позитивна мотивація; ЗНМ – зовнішня негативна мотивація; 2) * – кореляція достовірна на рівні $p \leq 0,05$.

Як видно з таблиці 3, показники компетентності у часі мають негативний кореляційний зв'язок із показниками самоефективності ($r = -0,46$; $p \leq 0,05$) та зовнішньої позитивної мотивації ($r = -0,53$; $p \leq 0,05$). Тобто, чим вищою є здатність програміста жити теперішнім часом, переживати теперішній момент свого життя у всій його повноті, тим нижчою є його самоефективність, як продуктивний процес інтеграції когнітивних, соціальних та поведінкових компонентів і, тим меншим є на нього вплив зовнішньої позитивної мотивації. Також цікавим є взаємозв'язок самоповаги програміста з зовнішньою негативною мотивацією, а саме: чим вищою є самоповага програміста, тим менший вплив на нього має зовнішня негативна мотивація ($r = -0,42$).

Також нами було з'ясовано, що чим старші програмісти, тим в них вищим є загальний рівень професійного самоздійснення та рівень внутрішньо-професійного самоздійснення. Також з віком в них підвищується потреба у професійному вдосконаленні, з'являється проект власного професійного розвитку, переважає задоволення власними професійними досягненнями та розкривається особистісний потенціал і здібності у професії. Чим старшими є програмісти, тим менше в них необхідності використовувати професійний

досвід та здобутки інших фахівців. Тобто, з віком вони стають самостійними і автономними у власній професії.

Було визначено, що така ознака внутрішньопрофесійного самоздійснення як потреба у професійному вдосконаленні має негативний кореляційний зв'язок ($p \leq 0,05$) з показниками шкал підтримки, ціннісних орієнтацій, гнучкості поведінки та самоприйняття. Так само, негативно взаємопов'язані із постійною постановкою нових професійних цілей показники шкал підтримки, синергії та прийняття агресії. Достовірний позитивний вплив виявлено лише у показника синергії на наявності у програмістів проекту власного професійного розвитку. Тобто, різні складові вираженості самоактуалізації переважно негативно впливають на внутрішньопрофесійне самоздійснення програмістів.

Також було визначено, що самоефективність програмістів має достовірний зв'язок лише з «розкриттям особистісного потенціалу і здібностей у професії». Внутрішня мотивація негативно пов'язана з досягненням поставлених професійних цілей, що потребує, на нашу думку, окремого дослідження і уточнення цього факту, який свідчить про істотні відмінності програмістів від представників інших професій. Зовнішня позитивна мотивація пов'язана ($p \leq 0,05$) з постійною постановкою нових професійних цілей, а визнання досягнень фахівця професійним співтовариством корелює ($p \leq 0,01$) з зовнішньою негативною мотивацією, що теж характеризує специфіку професійної діяльності програмістів.

Висновки. Визначено, що програмісти мають суттєво високі показники базових шкал Самоактуалізаційного тесту, при чому їх «надмірна життєва самоактуалізованість» негативно впливає на окремі складові їх професійного самоздійснення, як на внутрішньопрофесійне, так і на зовнішньопрофесійне, що потребує додаткового дослідження.

Було встановлено, що для програмістів властиві, як правило, достатньо високий рівень професійного самоздійснення. Виявлено, що чим старші програмісти, тим в них вищим є загальний рівень професійного самоздійснення та рівень внутрішньопрофесійного самоздійснення. Також з віком в них підвищується потреба у професійному вдосконаленні, з'являється проект власного професійного розвитку, переважає задоволення власними професійними досягненнями, розкривається особистісний потенціал і здібності у професії, вони стають самостійними і автономними.

Самоефективність програмістів має достовірний позитивний зв'язок лише з розкриттям особистісного потенціалу і здібностей у професії. А от внутрішня мотивація має негативний кореляційний зв'язок з досягненням ними поставлених професійних цілей. Тобто, чим вищою є внутрішня мотивація, тим менш вартісним для них є досягнення поставлених професійних цілей.

Встановлено, що чим вищою є здатність програміста жити теперішнім часом, переживати теперішній момент свого життя у всій його повноті, тим нижчою є його самоефективність, і, тим меншим є на нього вплив зовнішньої позитивної мотивації. Також цікавим є взаємозв'язок самоповаги програміста

з зовнішньою негативною мотивацією, а саме: чим вищою є самоповага програміста, тим менший вплив на нього має зовнішня негативна мотивація. Постійна постановка нових професійних цілей позитивно корелює з зовнішньою позитивною мотивацією, а визнання досягнень фахівця професійним співтовариством – з зовнішньою негативною мотивацією, що також характеризує виражену специфіку професійної діяльності програмістів.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці, на основі отриманих результатів, практичних технологічних підходів, спрямованих на сприяння професійному самоздійсненню програмістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бабаева Ю. Д.* Диалог с ЭВМ: психологические аспекты / Ю. Д. Бабаева, А. Е. Войскунский, В. В. Кобелев, О. К. Тихомиров // Вопросы психологии. 1983. – № 2. – С. 22-25.
2. *Белая О. А.* и др. «Психология программирования: человеко-машинный аспект информационных технологий» [Электронный ресурс] /О. А. Белая. – СПбГУ, 2004. – Режим доступа: <http://www.it-education.ru/reports/odintsov.htm>
3. *Гупаловська В. А.* Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» /В. А. Гупаловська. – К., 2005. – 25 с.
4. *Долинська Л. В.* Психолого-педагогічні умови особистісно-професійного зростання майбутнього вчителя // Психологія . Збірник наукових праць. – Вип.3. – К.,1998. – С. 65-71.
5. *Кокун О. М.* Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія / О. М. Кокун. – К.: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. – 200 с.
6. *Климов Е. А.* Психология профессионала / Е. А. Климов. – М.: Изд-во "Институт практической психологии"; Воронеж: НПО "МОДЭК". – 1996. – 400 с.
7. *Куликов Л. В.* Психология личности в трудах отечественных психологов: Хрестоматия / 2е изд. – СПб.: Питер, 2009. – 464 с.
8. *Лещук О.* Як стати програмістом – досвід і рекомендації від Sigma Software [Електронний ресурс] / О. Лещук. – Режим доступа: <https://techtoday.in.ua/news/yak-stati-programistom-dosvid-rekomendatsiyi-vid-sigma-software-65386.html>.
9. *Максименко С. Д.* Генеза здійснення особистості / С. Д. Максименко. – К.: Видавництво ТОВ «КММ», 2006, – 240 с.
10. *Маслоу А.* Самоактуализация / А. Маслоу // Психология личности. Тексты. – М., 1982. – С. 108–117.
11. *Одинцов И. О.* Профессиональное программирование. Системный подход. – СПб.: БХВ-Петербург, 2002. – 512 с.]
12. *Панасенко Н. Н.* Развитие профессиональных качеств у программиста // Личность и ее жизненный мир: материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием, посвященной 20-летию факультета психологии ОмГУ им. Ф. М. Достоевского (Омск, 3-4 октября 2013 г.) / под ред. Л. И. Дементий. – Омск : Изд-во Ом. гос. ун-та, 2013. – С. 461-467.
13. *Панасенко Н. М., Гомонюк В. О.* Особливості розвитку професійних якостей програмістів // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. – 2014. – Том V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – Випуск 14. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2014. – С. 165-170.

14. Психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення особистості : монографія [Електронний ресурс] / О. М. Кокун, В. В. Клименко, О. М. Корніяка, О. Р. Малхазов [та ін.] ; за ред. О. М. Кокуна. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 297 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/10038/>
15. Роджерс К. Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека: пер. с англ. / общ. ред. и предисл. Исениной Е. И. – М.: Изд. группа «Прогресс», «Универс», 1994. – 480 с.
16. Татенко В. А. Психологические стратегии и технологии актуализации субъективного потенциала человека / В. А. Татенко // Психологія на перетині тисячоліть: Матеріали П'ятих Костюківських читань (1999 р.). В 3-х т. – К., 1999. – Т.3. – С. 308.
17. Чепелева Н. В., Пов'якель Н. І. Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога // Психологія. Збірник наукових праць. – Вип. 3. – К., 1998. – С. 35-41.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. Babaeva Ju. D. Dialog s JeVM: psihologicheskie aspekty / Ju. D. Babaeva, A. E. Vojskunskij, V. V. Kobelev, O. K. Tihomirov // Voprosy psihologii. 1983. – № 2. – S. 22-25.
2. Belaja O. A. i dr. «Psihologija programirovanija: cheloveko-mashinnyj aspekt informacionnyh tehnologij», SPbGU, 2004. (<http://www.it-education.ru/reports/odintsov.htm>).
3. Gupalovs'ka V. A. Profesijna samorealizacija jak chinnik stanovlennja osobistosti zhinki: avtoref. dis. na zdobuttja nauk. stupenja kand. psihol. nauk: spec. 19.00.01 «Zagal'na psihologija, istorija psihologii» / V. A. Gupalovs'ka. – K., 2005. – 25 s.
4. Dolins'ka L. V. Psihologo - pedagogichni umovi osobistisno -profesijnogo zrostannja majbutn'ogo vchitelja // Psihologija . Zbirnik naukovih prac'. – Vip.3. – K., 1998. – С. 65-71.
5. Kokun O. M. Psihologija profesijnogo stanovlennja suchasnogo fahivcja: Monografija / O. M. Kokun. – K.: DP "Inform.-analit. agenstvo", 2012. – 200 s.
6. Klimov E. A. Psihologija professionala / E. A. Klimov. – M.: Izd-vo "Institut prakticheskoj psihologii"; Voronezh: NPO "MODJeK". – 1996. – 400 s.
7. Kulikov L. V. Psihologija lichnosti v trudah otechestvennyh psihologov: Hrestomatija / 2e izd. – SPb.: Piter, 2009. – 464 s.
8. Leshhuk O. Jak stati programistom – dosvid i rekomendacii vid Sigma Software (https://techtoday.in.ua/news/yak-stati-programistom-dosvid-rekomen_datsiyi-vid-sigma-software-65386.html).
9. Maksimenko S. D. Geneza zdijsnennja osobistosti / S. D. Maksimenko. – K.: Vidavnictvo TOV «KMM», 2006, – 240 s.
10. Maslou A. Samoaktualizacija / A. Maslou // Psihologija lichnosti. Teksty. – M., 1982. – S. 108-117.
11. Odincov I. O. Professional'noe programirovanie. Sistemnyj podhod. – SPb.: BHV-Peterburg, 2002. – 512 s.
12. Panasenko N. N. Razvitie professional'nyh kachestv u programmista // Lichnost' i ee zhiznennyj mir: materialy Vserossijskoj nauchno-prakticheskoj konferencii s mezhdunarodnym uchastiem, posvjashhennoj 20-letiju fakul'teta psihologii OmGU im. F. M. Dostoevskogo (Omsk, 3-4 oktjabrja 2013 g.) / pod red. L. I. Dementij. – Omsk : Izd-vo Om. gos. un-ta, 2013. – S. 461-467.
13. Panasenko N. M., Gomonjuk V. O. Osoblivosti rozvitku profesijnih jakostej programistiv // Aktual'ni problemi psihologii: Zbirnik naukovih prac' Institutu psihologii imeni G.S.Kostjuka NAPN Ukraïni. – 2014. – Tom V: Psihofiziologija. Psihologija prac'i. Eksperimental'na psihologija. – Vipusk 14. - K.: DP «Informacijno-analitichne agentstvo», 2014. – S. 165-170.
14. Psihofiziologichni zakonomirnosti profesijnogo samozdijsnennja osobistosti : monografija [Elektronnij resurs] / O. M. Kokun, V. V. Klivenko, O. M. Kornijaka,

- O. R. Malhazov [ta in.] ; za red. O. M. Kokuna. – K.: Pedagogichna dumka, 2015. – 297 s. – Rezhim dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua/10038/>.
15. Rodzhers K. R. Vzgljad na psihoterapiju. Stanovlenie cheloveka: per. s angl. / obshh. red. i predisl. Iseninoj E.I. – M.: Izd. gruppya «Progress», «Univers», 1994. – 480 s.
16. Tatenko V. A. Psihologicheskie strategii i tehnologii aktualizacii sub#ektivnogo potentsiala cheloveka / V. A. Tatenko // Psihologija na peretini tisjacholit': Materiali P'jatih Kostjukivs'kih chitan' (1999 r.). V 3-h t. – K., 1999. – T.3. – S. 308.
17. Chepeleva N. V., Pov'jakel' N. I. Teoretichne obgruntuvannja modeli osobistosti praktichnogo psihologa // Psihologija. Zbirnik naukovih prac'. – Vip. 3. – K., 1998. – S. 35-41.

Panasenko N. M., Gomonyuk V. O. Self-actualization as a factor in the professional self-fulfillment of the programmer. The article presents the results of research aimed at identifying the features of self-actualization of the personality of the programmer as a factor in his professional self-fulfillment. It has been determined that programmers have significantly higher baseline self-actualization test scores, where their "excessive vital self-actualization" negatively affects the individual components of their professional self-fulfillment, both in the internal and in the professional field, which requires additional research. It was also found that for programmers inherent, as a rule, a high level of professional self-fulfillment. It has been determined that for programmers, as a rule, a sufficiently high level of professional self-fulfillment is inherent. It is revealed that the older the programmers, the higher their overall level of professional self-fulfillment and the level of self-actualization. Also, with the age their need for professional development increases, a project of their own professional development appears, the satisfaction of their professional achievements prevails, personal potential and abilities in the profession are revealed, and they become more independent as well as more autonomous. The effectiveness of programmers has a credible positive relationship only with the disclosure of personal potential and skills in the profession. But the internal motivation has a negative correlation with the achievement of their professional goals. That is, the higher the internal motivation, the less valuable it is for them to achieve the professional goals. It has been established that the higher the programmer's ability to live in the present time and to experience the present moment of his life in its entirety, the lower his self-efficiency, and the less the influence of external positive motivation on him. Also interesting is the relationship of self-esteem of a programmer with external negative motivation, namely: the higher the programmer's self-esteem, the less the impact on him has an external negative motivation. Constant production of new professional goals correlates positively with external positive motivation, and recognition of achievements of a specialist professional community - with external negative motivation, which also characterizes the expressed specificity of professional activity of programmers.

Keywords: self-actualization, programmer, professional development, self-fulfillment, professional self-fulfillmen

tОтримано: 21.09.2017